

Nr 290.

Af herr **Kristensson** m. fl., om *skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan att Riksdagen må lämnas tillfulle att i visst afseende yttra sig öfver ett väntadt förslag till ny instruktion för landshöfdingarna.*

Vid föregående års riksdag frambar den socialdemokratiska gruppen genom hr Lindhagen i motion nr 200 många exempel på den administrativa maktens benägenhet att i de stora sociala striderna mellan kapital och arbete genom mångahanda godtyckliga åtgärder direkt taga parti för den ena klassen och mot den andra. Äfven i andra motioner påpekades, såväl af samme motionärer som ock från annat håll inom Riksdagen, denna betänkliga tendens hos myndigheterna och framlades förslag till afhjälpande af berörda missförhållanden.

Det var närmast den genom arbetsgifvarnes lockout under år 1909 framkallade enastående jättestriden, som ställde i blyxtbelysning, huru myndigheterna här i landet kunna genom administrativa åtgärder äfventyra den medborgerliga friheten, ja, rent af ohöljdt träda arbetsgifvarne direkt till hjälp i deras strid mot de organiserade arbetarne. Ingalunda var det någon nyhet, att myndigheter under sken af ordningens upprätthållande eller under sken af annan föregifven orsak vidtagit åtgärder, som haft till följd, att herremansväldet blifvit gynnadt på det lägre folkets bekostnad. Än i dag har fogdenamnet dålig klang i bondens mun. Men under år 1909 voro tillfallena till godtycklighet och partiskhet rikare och jordmänen mera lukrativ för alla de statens tjänstemän, som, medvetet eller omedvetet, draga sina strån till samhällsmaktens partitagande för arbetsgifvare- och kapitalistintressena. Jämväl under föregående år ha vissa myndigheter gifvit många exempel på administrativa åtgärder af här antydt slag.

Att dessa saker därpå ånyo dragas fram inför Riksdagen, torde vara
Bihang till Riksd. prot. 1911. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 114 Häft. (Nr 290). 1

helt naturligt, och detta så mycket mer, som föregående års framställning icke ledde till någon Riksdagens åtgärd — det Första kammarens utskott, som hade att behandla nämnda motion, anmälde inför sin kammar, att det med hänsyn till den principiellt viktiga innebörden af föreliggande fråga ej funnit sig kunna på den korta tid, som stått till dess förfogande, behörigen utreda och afgifva yttrande angående detta ärende. I denna motion komma vi dock hufvudsakligast att beröra en del fall, som kunna hänföras under eller stödja sig på 10 paragrafen i landshöfdingeinstruktionen, d. v. s. fridlysningsåtgärder af olika slag.

Uti den officiella redogörelsen för lockouten och storstrejken beräknas antalet fridlysta platser till mellan 400 och 500. Medan en del länsstyrelser icke uppnådde tiotalet, komma åter andra betydligt högre, och Konungens Befallningshafvande i Västernorrlands län slår rekordet med nära nog femtitalet. Antalet fridlysta platser i olika län kan näppeligen på grundade skäl anses stå i proportion till antalet större arbetsplatser eller till antalet lockoutade och strejkande arbetare, ty därtill är skillnaden för stor. Med sannolikhet ha länsstyrelser i vissa län varit mer benägna att tillgripa en sådan åtgärd än sina kolleger i andra län. Om så är förhållandet, och därför tala alla skäl, tillämpas fridlysningsinstitutet godtyckligt.

Äfven i andra hänseenden utvisar nämnda officiella berättelse, att olika latituder kunna spåras. Så växlar bötesbeloppet uti fridlysningskungörelserna mellan 500 kronor och 2 kronor. För den oinvigde är det rätt svårt att förstå, hvarför t. ex. olofligt beträdande af Örebro vattenledningsverks fridlysta område var belagdt med 500 kronors vite, då olofligt beträdande af Linköpings dito icke kostade i böter mer än 300 kronor samt mängder af vattenverk icke alls voro fridlysta. Är befolkningen i Örebro med omnejd 500 gånger samhällsfarligare än den i flertalet öfriga städer i landet?

Vidare framgår ur berättelsen länsstyrelsernas drakoniska bestämmelser i fråga om angifvande af den mark, som verkligen var fridlyst. Och vi kunna ej underlåta att påpeka ett par fall, som ytterligare exemplifiera, huru lättvindigt man tagit dessa saker.

I Orsa voro 11 arbetare åtalade för bl. a. beträdande af fridlyst område, förargelseväckande beteende samt brott mot åkarpslagen. Under målets gång tog åklagaren tillbaka den sistnämnda anklagelsen och kon-

centrerade sig på fridlysningsbrottet. Ur försvarsadvokatens inläga återgifva vi följande:

»Öfver det här ifrågakomna fridlysningspåbudet hvilat en genomgående obestämdhet och osäkerhet. Det har framkommit och är i målet t. o. m. officiellt bestyrkt, att tryckfel insmugit sig i kungörelsen just beträffande föremålet för fridlysningen. I nämnden har upplysts, att det ej finnes någon holme i Orsasjön, som kallas Vansholmen. Enligt ordalydelsen fridlyser sålunda kungörelsen något obefintligt. För den enligt åklagarens mening rättsinnige uttolkaren, som vid läsningen förändrade Vansholmen till Kansholmen, uppstår emellertid genast nya svårigheter. Hvad utgör geografiskt sedt Kansholmen? Polisuppsyningsman Nord säger i sin rapport: 'de landstego på en väster om, intill Kansholmen varande holme, hvilken vid högt vatten är skild från den förra, men där nu endast en smal sumptrakt skiljer holmarna åt. Som ingen af bevakningsmanskapet då visste, att denna plats utgör en del af Kansholmen, eller det fridlysta området, så hindrades demonstranterna ej att där landstiga'. Men icke blott till rummet, utan äfven till tiden är denna fridlysning obestämd. Jämlikt sitt innehåll skulle den uppläsas i kyrkorna. Den kunde ej träda i kraft 7 augusti, då första söndagen inträffade 8 i samma månad.»

Samtliga arbetarne voro nämligen åtalade för att hafva beträdat ifrågasvarande område den 7 augusti eller dagen innan kungörelsen meddelats.

Häradsrätten dömde en af de åtalade till edgång, hvilket öfverklagats i hofrätten, som ännu ej fällt sitt utslag. De öfrigas dom är beroende på, dels huruvida edgången blir stadfäst, samt dels huru denna utlöper — en i sanning märklig rättsprocedur!

Enligt en af Konungens Befallningshafvande i Nyköpings län utfärdad resolution var det förbjudet för enhvar att beträda »hamnområdet i Oxelösund». Endast landsvägen ned till hamnen förklarades icke fridlyst. Anledningen till fridlysningspåbudet var, att arbetsvilliga under strejken inhysts i några byggnader, som lågo nere vid hamnen intill landsvägen och bolaget ville undvika all förbindelse mellan de »arbetsvilliga» och de strejkande arbetarna. För att göra förbudet effektivt anordnades bevakning efter långsidan på dessa byggnader, hvarigenom uppstod ett område utefter landsvägen, om hvilket man icke visste, huruvida det var fridlyst. På detta område hade sedan länge tillbaka Oxelösunds arbetare brukat slå sig ned och så hade äfven två arbetare gjort. Emellertid hade en bevakningsbefälhafvare haft sina funderingar om, huruvida äfven detta område skulle

anses ingå i fridlysningspåbudet och antecknades de två arbetarnas namn, då han vid ett tillfälle gick förbi.

Emellertid var han betänksam, om detta område skulle anses ingå uti »hamnområdet i Oxelösund», och satte sig därför i förbindelse med länsstyrelsen. Därifrån meddelades, att den omtvistade platsen ingick i det fridlysta området.

Ortens länsman ställde sedan dessa personer under åtal inför häradsrätten för bl. a. beträdande af fridlyst område. En polisman och flera andra vittnen vitsordade, att hvarken myndigheterna eller arbetarne i Oxelösund känt till, hvad som verkligen vore att hänföra till »hamnområdet i Oxelösund.»

Som en viktig omständighet för en rätt uppfattning af hur omtvistadt det var, ifall ifrågavarande område skulle anses som fridlyst eller ej, må nämnas, att bevakningsbefälhafvaren sedan framflyttade bevakningskedjan till landsvägen, då han fått nämnda meddelande från länsstyrelsen, samt att han för sin del lär ha ansett, att åtal icke borde väckas, då han icke ens själf visste, hvad som var fridlyst.

De båda arbetarne blefvo emellertid dömda för beträdelse af fridlyst mark såväl af häradsrätten som af hofrätten, och för närvarande ligger målet under högsta domstolens pröfning. Det kan tilläggas, att de afskedades af bolaget, innan häradsrättens dom föll, och lära nu ha begifvit sig till Amerika.

I förut nämnda motion påvisas flera dylika fall, och vi ha från en mängd platser fått mottaga uppgifter, som visa, huru föga länsstyrelserna geografiskt känt till de områden, som de fridlyst. Än har en allmänväg slunkit med, än har ortsbefolkningen afstängts från vattentillgång, än har mellersta delen af en halfö fridlysts, så att förbindelsen med fastlandet afstängts o. s. v.

I fråga om kungörelsernas publicerande råder äfven stor olikhet. Ibland uppläsas de i vederbörande kyrkor, men ibland intagas de äfven i någon eller några af ortens tidningar, om än kanske i flertalet fall, såsom riktigast torde vara, de jämväl anslås å uppsatta taflor invid områdenas gränser.

Det är svårt för folk att efterlefva tillfälligt utfärdade författningar, om ej för det första angifvas gränslinjerna för det fridlysta området och för det andra fullt tillräckliga åtgärder vidtagas för att upplysa om påbudets verklighet.

Att länsstyrelser äfven under år 1910 villigt ställt sig arbetsgifvarnes önsknings tillmötes, saknas ingalunda exempel på. Utan vidare, på

framställning från Ljungaforsbolaget, fridlyste Västerlörlands länsstyrelse den 3 kilometer långa blifvande kraftkanalen och vidsträckta områden däromkring. Någon inhägnad af de spridda områdena har icke ägt rum.

Öfver hufvud synes man under fridlysningsfebern ha glömt strafflagens 11 och 24 kapitel. Hvad där stadgas borde kunna räcka till äfven för bolagsjord och bolagsegendom. I sistnämnda kapitel 11:te par. heter det: »Tager någon oloflig väg eller gångstig öfver annans tomt, åker, äng, plantering eller andra egor, hvilka däraf kunna skadas; böte högst femtio riksdaler».

Angående den inverkan på en strid mellan arbetsgifvare och arbetare, som fridlysningsåtgärderna medföra, har såväl i motionen från fjolåret som ock annorledes blifvit ådagalagdt, hvilket plus för arbetsgifvaren och minus för arbetarne, som länsstyrelserna lägga i vågskålen, att vi ej här närmare anse oss behöfva ingå på den sidan af saken.

Äfven är förut anfördt, huru litet som fordras för att myndigheterna skola tillgripa en sådan åtgärd, så att äfven denna sak kan förbigås i denna motion. Vi kunna dock icke underlåta att medtaga följande aktstycke, som vi erhållit från styrelsen för Norrtelje arbetarekommun.

»Skeppet Atlantic, kapten Brandt, från Halmstad, lastade trä härstädes under stortrejken och arbetet bedrefs med s. k. arbetsvilliga.

De strejkande arbetarne gingo ibland utan särskild anledning ned till hamnen. Vid ett dylikt tillfälle drog kapten B. utan vidare upp en revolver, hotande dem som voro närmast med en kula. Då arbetarna på hans tillsägelse icke fort nog aflägsnade sig från hamnområdet aflossades ett skott mot dem lyckligtvis utan att träffa. Polisen fann sig då föranlåten att inskrida mot kapten B.

Att märka är, att kapten B. icke blef åtalad, trots anmälan till stadsfiskalen.

Efter detta blef området i fråga fridlyst för arbetarna, ändock ingenting från deras sida förekommit, som kunnat ge minsta anledning till en sådan åtgärd.»

Förutom de nu snart gamla och välkända metoderna att klaffbinda arbetarrörelsen och socialdemokratien genom allehanda stryppningar af församlings-, demonstrations- och yttranderätten ha vi fått bevittna under det gångna året, att vissa länsstyrelser på egen hand i ordningens missbrukade namn »funnit skäligt» utfärda formliga »lagar» för inskränkning af häfdvunnen svensk frihet.

Hur det nya systemet ter sig mot bakgrunden af föregående reaktionsperioder, påvisar Göteb. Hand. & Sjöfartstidning i en ledande artikel

den 28 juni 1910 med rubrik »församlingsrätt och allmän landsväg». Vi citera:

»Under tiden 1885—90 stod den Lennstrandska agitationen i sitt flor, liksom också de då ännu för vårt land nya socialdemokratiska åskådningarna predikades i olika landsändar af ifriga apostlar. Myndigheterna gjorde hvad de kunde för att med stöd af de ofullständiga och sväfvande bestämmelserna i den svenska församlingsrätten hindra menings-spridningen. Allehanda borgmästare gjorde sig på den tiden liksom i den nuvarande bemärkta genom egenmäktiga tilltag, och agitatorerna ansträngde sin uppfinningsförmåga för att gäcka förbuden och hindren. Bland annat fann man på att hålla möten på landsvägarne, och här ansågo sig hvarken myndigheter eller uppskrämda enskilda medborgare något kunna göra. På allmän landsväg ansågs en hvar äga frihet att gå, stå och tala, naturligtvis blott man icke hindrade trafiken.»

Och så fortsätter tidningen: »Nu synes man vara beredd att gå ett steg längre och förbjuda allmänna möten på landsvägarne, äfven om det icke kan visas, att trafiken därmed hindras.» Vi ha icke kunnat underlåta att kursivera de sista orden, som i sin låt vara vaga form dock innesluta en skarp förkastelsedom.

Det var landshöfdingen och godsägaren L. Reuterskiöld, som hade den ovanskliga äran att göra landet uppmärksam på den nya tingens ordning genom nedanstående cirkulär till sina kronofogdar och länsmän i Södermanlands län:

»Af meddelande i tidningarna synes framgå att från socialistiskt håll planlagts en långt mera kraftig agitationsverksamhet än vanligt under detta års sommar ibland landsbygdens befolkning. Det uppgifves bl. a. att särskilda agitatorer skola af socialdemokratiska ungdomsförbundet ut-sändas för att under resor och fotvandringar verka i rikets olika delar — inom Södermanlands län en person vid namn Karl Kilbom. Därjämte skulle anordnas kretsagitation af ortens socialdemokratiska eller socialistiska ungdomsklubbar; »sommarting» hållas på folkrika och i öfrigt lämpliga platser samt särskild agitation äga rum för vinnande af kvinnliga partivänner.

Under en sådan liflig agitation kan det befaras att man söker hålla föredrag eller anordna sammankomster å *allmän väg*. Då därigenom hinder, svårigheter och obehag kunna uppstå för samfärdseln å vägen och äfven den allmänna ordningen äfventyras, har k. bhde ansett sig böra fästa eder uppmärksamhet på att k. bhde enligt 10 par. landshöfdinginstruktionen har befogenhet att för upprätthållande af allmän ord-

ning och säkerhet stadga erforderliga viten i sådana fall, där ansvar icke i lag är bestämdt.

Om Ni genom annonser, anslag eller på annat sätt erhåller kännedom om att föredrag eller sammankomst tillämnats å *allmän väg*, äger Ni, för den händelse vitesförbud mot föredragets eller sammankomstens hållande synes eder vara erforderligt att skyndsamt — vid behof telegrafiskt — hos k. bfhde göra framställning om utfärdande af dylikt förbud.

Nyköping etc. den 31 maj 1910.

L. Reuterskiöld.

W. Falherantz.»

Detta märkliga aktstycke skola vi längre fram något kommentera, fast det kunde tyckas, att det helt talar för sig själf. Här skola vi endast slå fast, att hr Reuterskiölds underordnade förstätt den grofva vinken att i tid föranstalta om, att vid beramade landsvägsmöten resolutioner från länsstyrelsen förelegat med förbud för mötenas hållande. Det dröjde icke heller många dagar efter cirkulärets utsändande, förr än länsstyrelsen, på därom af fjärdingsmannen i en församling gjord anhållan, förbjöd den nämnde Kilbom att hålla ett möte å *allmän väg*. Förbudet motiverades med att »hinder, svårigheter och obehag» genom mötet skulle uppstå för samfärdseln. Emellertid har i ifrågavarande socken — Björkvik — under många år talrika landsvägsmöten ägt rum utan att, oss veterligt, ordningen störts eller samfärdseln hindrats. Vi ha oss icke bekant, huruvida något dylikt möte å *allmän väg* afhållits i länet efter cirkulärets utfärdande, men väl att flera utlysts och förbjudits. Ibland har man då vandrat till en på förhand förhyrd lokal och då har förbudet icke haft annan verkan än reklamens, men äfven — och det har nog varit vanligast i detta godsägaredöme — har man fått afstå från mötes hållande.

Det må vidare här påpekas, att, enligt uppgifter i pressen, landshöfding Reuterskiölds närmaste man, landssekreteraren, skulle på framställd förfrågan, om meningens med ofvannämnda cirkulär vore, att alla möten på landsvägarna skulle komma att förbjudas, svarat »att det vore en smaksak, hvad man ville läsa ut ur cirkuläret», samt att på vidare fråga, under hvilket förhållande ett möte på vägen icke kunde anses innebära fara för den allmänna ordningen, svaret blifvit, att så vore förhållandet, »då det kunde antagas, att ingen eller högst få personer komme att besöka mötet.»

Med anledning af cirkuläret vände sig »Dagens Nyheter» till expeditionschefen i civildepartementet von Sydow, som bland annat förklarade, att från departementet hvarken under hand eller i annan form gjorts ens

en »påstötning» i saken till landshöfding Reuterskiöld, som i denna fråga följaktligen handlat på eget beråd. Herr von Sydow hade sig emellertid bekant, att hr Reuterskiöld före cirkulärets utfärdande tagit närmare del af handlingarna i det besvärsmål rörande landsvägsföredrag, som för någon tid sedan afgjordes af regeringsrätten. Fru Kata Dahlström hade, som bekant, besvärat sig hos regeringen öfver länsstyrelsens i Älfsborgs län resolution, enligt hvilket hon vid vite af 200 kr. förbjudits att å allmän väg inom länet hålla föredrag eller på annat sätt föranleda folksamling. Regeringsrätten upphäfdde detta totalförbud mot fru Dahlström med den motiveringen, att ett dylikt föredragsförbud ej får meddelas annat än för ett eller flera särskilda tillfällen eller med annan lämplig begränsning. Det är efter studiet af detta utslag som hr Reuterskiöld utfärdade sitt cirkulär, och så försiktigt som de däri gifna föreskrifterna äro formulerade fann hr von Sydow dem för sin del fullt oantastliga.

Cirkuläret är dateradt den 31 maj. För länsstyrelsen i Nyköping torde det icke hafva varit obekant, att Riksdagen hade till behandling en motion, hvori påkallades uppmärksamheten på länsstyrelsernas fridlysningar. Den 23 maj ankom till Riksdagens kansli femte tillfälliga utskottets utlåtande i anledning af denna motion, och däri läses, att visserligen måste myndigheterna ha en viss diskretionär pröfningsrätt, men *»lika angeläget är emellertid, att, såsom i motionen framhålles, vid tillämpning af en sådan befogenhet synnerlig varsamhet iakttages. Ett fridlysningsförfarande medför nämligen i många fall ett så väsentligt ingrepp i den medborgerliga friheten att detsamma icke utan trängande skäl och endast i nödig utsträckning bör tillgripas.»*

Och vidare heter det: »Hvarje fridlysningsåtgärd, som förestafvas af andra motiv än upprätthållandet af allmän ordning och säkerhet, måste betecknas som obehörig.»

Den 28 maj underströk Andra kammaren enhälligt denna utskottets uppfattning. Den debatt, som förekom, rörde sig nämligen om helt andra saker. Vi känna icke, om hr Reuterskiöld lika noga studerat detta utskottsutlåtande som Regeringsrättens nämnda utslag, men vi tillåta oss en undran, huruvida den uppfattning, som Riksdagens Andra kammare här uttalat den 28 maj, harmonierar med den, som kommit till synes i berörda cirkulär af den 31 maj.

Under de stora arbetskonflikterna 1909 utfärdade flera länsstyrelser mer eller mindre generella förbud för mötens hållande å allmän lands-

väg eller andra offentliga platser. I de båda Skånelänen utfärdades sålunda vid — om vi inte missminna oss — 10 kronors vite förbud mot föredrag och mötens hållande å allmänna vägar. Under september månad samma år återkallade K. Befh. i Kristianstads län sin bestämelse, medan K. Befh. i Malmöhus län ännu icke återkallat sin ukas, hvilket för öfrigt föranledt en skrifvelse från J. O. till Kungl. Maj:t. (se Justitieombudsmannens berättelse för innevarande år).

I Kalmar län upplästes i kyrkorna följande kungörelse: Konungens befallningshafvande har funnit nödigt tills vidare under innevarande år stadga ett vite af tio kronor för en hvar, som å allmän väg på länets landsbygd håller föredrag eller anordnar eller deltagar i sammankomster å sådan väg; hvilket härigenom kungöres.

Kalmar i landskansliet den 21 augusti 1909.

C. Cedercrantz.

Karl Mossberg.

I Västerås län utfärdades två så lydande kungörelser:

Till allmänhetens kännedom och efterrättelse kungöres härmed, att Konungens Befallningshafvande af förekommen anledning för ordningens upprätthållande genom beslut denna dag funnit skäligt förbjuda alla folksamlingar och demonstrationer på allmänna vägar och trafik anordnade öppna platser i municipalsamhällen eller eljest å landsbygden inom länet, därest icke polismyndighet för särskildt fall därtill lämnat tillstånd. Förbudet gäller tillsvi vidare en månad från och med denna dag och har Konungens Befallningshafvande stadgat ett vite af tjugu kronor för en och hvar, som i sådan icke tillåten folksamling eller demonstration deltagar.

Västerås slott i landskansliet den 10 september 1909.

Claës Wersäll.

Herman Uddén.

Till allmänhetens kännedom och efterrättelse kungöres härmed, att Konungens Befallningshafvande för ordningens upprätthållande genom beslut denna dag funnit skäligt att ytterligare under en månad förbjuda alla folksamlingar etc. lika med föregående.

Västerås slott i landskansliet de 12 oktober 1909.

Olof Åkerrén.

Georg Enhörning.

Motsvarande kungörelse för Hallands län hade nedanstående affattning:

Konungens Befallningshafvande förordnar härigenom, att det under tiden från och med denna dag tillsvidare och intill dess annorledes varder förordnat är en hvar vid vite af etthundra kronor förbjudet att å allmän väg å länets landsbygd, däri inberäknadt jämväl Oskarströms och Nyhems municipalsamhällen, hålla föredrag, såvida icke vederbörande polismyndighet i särskildt fall därtill lämnat tillstånd.

Halmstads slott i landskansliet den 30 augusti 1909.

A. Asker.

Oscar Ehnбом.

Denna ukas ägde giltighet tills den 18 mars, då följande bestämmelser, hvilka märkvärdigt nog tyckas ha undgått pressens öga, utfärdades af den från Riksdagen under påskloftet hemreste landshöfdingen:

Med återkallande af den genom Konungens Befallningshafvandes allmänna kungörelse den 30 augusti 1909 meddelade vitesbestämmelse angående föredrags hållande å allmän väg, har Konungens Befallningshafvande funnit skäligt härigenom stadga som följer:

En hvar, som inom sådant område af länets landsbygd, för hvilket Kungl. Ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 eller 13 § i samma stadga icke är gällande, vill å allmän väg, gata, torg eller annan allmän plats hålla allmänt föredrag, som ej är att hänföra till andaktsöfning och hvilket genom allmän tidning, anslag eller annorledes kungöres eller hvartill afgift på ett eller annat sätt från allmänheten fordras, begäres eller mottages eller till hvilket allmänheten eljest har tillträde, vare skyldig att för hvarje tillfälle, då föredrag är afsett att hållas, söka tillstånd därtill hos vederbörande kronofogde.

Den, som sådant underlåter eller håller föredrag trots tillstånd därtill vägrats eller utan att ställa sig till efterrättelse de såsom villkor för tillståndets meddelande af kronofogden stadgade ordningsföreskrifter, gör sig förfallen till ett vite af etthundra kronor.

Halmstads slott i landskansliet den 18 mars 1910.

A. Asker.

Karl Hafström.

Att landshöfdingen i Västerås snart skulle följa sin kollegas i Nyköping exempel och anmana sina polismän att förhindra mötens afhål-

lande på allmän väg, torde icke vara ägnadt att förvåna. Kungörelsen är ställd till samtliga magistrater, kronofogdar och länsmän i länet samt polisuppsyningsmännen i Kungsörs köping och lyder som följer:

Enligt hvad till Konungens befallningshafvandes kändedom kommit, hafva på landsbygden vid flera tillfällen under senaste tid tryckta eller handskrifna anslag uppfästats med inbjudan till allmänheten att vid möte *på allmän väg* åhöra föredrag eller öfverlägga i hvarjehanda ämnen.

Att, oafsedt innebörden af det ämne, föredraget eller öfverläggningen rör, sådant icke öfverensstämmer med den allmänna ordningens kraf, därpå har Konungens Befallningshafvande velat fästa uppmärksamhet ej allenast hos polismyndigheterna å landsbygden utan ock — då frågan till äfventyrs kan komma att röra de allmänna vägarna jämväl på städernas område — hos dessas polismyndigheter.

Länets samtliga polismyndigheter anmanas således härigenom att förhindra dylika mötens hållande på allmän väg;

ägande för sådant ändamål, därest undsättning af reservpolisstyrka finnes oafvisligen af nöden, vederbörande polismyndighet att i god tid här göra framställning om sådan handräckning.

Västerås slott i landskansliet den 30 juni 1909.

Claës Wersäll.

Herman Uddén.

Vidare har landshöfding Widén slagit in på samma stråt genom följande kungörelse:

På förekommen anledning får Konungens Befallningshafvande erinra vederbörande länsman och kronobetjäningen å landsbygen i allmänhet därom, att allmänna vägarne liksom gator i municipalsamhällen äro afsedda för den trafikerande allmänheten, samt att förty å desamma icke få hållas föredrag eller andra tillställningar eller sammankomster, genom hvilka trafiken kan störas eller hindras; och erinras, att trafiken hindras ej blott därigenom, att resande direkt hejdas eller hindras att komma fram, utan äfven därigenom, att en samlad folkmassa utan att direkt hinder förekommer, afskräcker eller afhåller dem, som skola färdas fram, från att passera. Och anmanas sålunda vederbörande att noga tillse, det dylika folksamlingar eller tillställningar å allmänna vägarne icke äga rum.

Östersund i landskansliet den 27 juli 1910.

Johan Widén.

Gustaf Hultman.

Vi ha icke anställt en genomgående undersökning i samtliga län af, huruvida och i hvad form dylika inskränkningar i den medborgerliga friheten äga rum för närvarande, men den anförda protkartan torde vara mer än tillräcklig för bildande af ett säkert omdöme om denna slags fridlysning.

Det må blott till utfyllande af exemplen medtagas ett fall, där man å endast vissa vägar i länet förbjudit mötens hållande, och ett annat fall, där man förbjudit viss person å viss tid hålla föredrag å allmän väg inom ifrågavarande län. I det förstnämnda fallet tala handlingarna i målet sitt tydliga språk, och det sistnämnda smakar som ett ådömdt straff för begången förseelse. Båda ha det gemensamt att icke ens ordet »ordning» nämnes.

Till Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i Östergötlands län.

På grund af den i socialistpressen offentligen förklarade striden mot den militära utbildningen af landets söner, och då det är att befara, att ett af det socialistiska partiets mer anlitade stridsmedel kommer att bestå uti anordnande af offentliga möten och föredrag invid lägerplatserna, hvarvid de allmänna vägarna i synnerhet tillåtas såsom samlingsplatser, få vi härmed i egenskap af befälhafvare för Kungl. Första och Andra Lifgrenadierregementena, äran hemställa att Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ville för tiden intill den 11 oktober 1910, då vapenöfningarna för året äro afslutade, meddela förbud för anordnandet af offentliga möten och föredrag å och intill följande vägar vid vapenöfningsplatsen Malmen, nämligen:

Kärna—Frössle vägkors,
Malmen—Malmslätt station,
Malmen—Ledingelunda
samt Frössle vägkors—Malmskogens västra bryn.

Linköping den 27 april 1910.

Emil Mohlin.
Befälhafvare för Kungl.
Första Lifgrenadierregementet.

Fredrik Björkman.
Befälhafvare för Kungl.
Andra Lifgrenadierregementet.

F. H. Tillberg.

Gustaf Ros.

Länsstyrelsen remitterade den 28 april 1910 regementschefernas skrifvelse till vederbörande kronofogde, som anmodades efter vederbörande kronolänsmans hörande afgifna yttrande.

Dessa handlingar lyda som följer:

Till Kungl. Befallningshafvande i Östergötlands län.

1910 ²⁹/₄ Prot. § 55.

Anmodad att afgifva yttrande öfver Befälhafvarnes vid Kungl. Första Lifgrenadierregementet och Kungl. Andra Lifgrenadierregementet framställning om förbud intill den 11 nästkommande okt. för anordnande af offentliga möten och föredrag å de intill mötesplatsen Malmen varande allmänna vägar, får jag med öfverlämnande af t. f. kronolänsmannen C. Hanssons yttrande i ärendet härmed värdsamt tillstyrka bifall till framställningen.

Linköping i Kronofogdekontoret den 29 april 1910.

W. Hugo Ygberg.

Till Kungl. Bef:hafvande, Östergötlands län.

Förelagd att afgifva yttrande i anledning af Chefernas för Kungl. Första Lifgrenadierregementet och Kungl. Andra Lifgrenadierregementet ansökan om förbud intill den 11 nästkommande okt. mot föredrags hållande å följande vägar inom Hanekinds härad, nämligen: Kärna—Frössle, Malmen—Malmslätt station, Malmen—Ledingelunda samt Frössle vägkors—Malm-skogens västra bryn, får jag värdsammast tillstyrka bifall till ansökningen.

Linköping i Kronolänsmanskontoret den 29 april 1910

e. f.

Carl Hansson.

Samma dag, som dessa utlåtanden äro daterade, utfärdades följande kungörelse:

Genom beslut denna dag har Konungens Befallningshafvande med stöd af 10 § i gällande landshöfdinginstruktion funnit skäligt stadga förbud att under de å lägerplatsen Malmslätt pågående vapenöfningar eller för tiden intill den 11 oktober 1910 anordna möten och föredrag å och invid följande allmänna vägar vid nämnda lägerplats, nämligen:

Kärna—Frössle vägkors.

Malmen—Malmslätts station.

Malmen—Ledingelunda och

Frössle vägkors— Malmskogens västra bryn;

hvilket till allmän kändedom och efterrättelse härigenom kungöres.

Linköpings Slott i Landskansliet den 29 april 1910.

På Landshöfdingebämbetets vägnar:

Carl Fr. Johansson.

E. T. Lidman.

Genom dessa här nämnda m. fl. åtgärder från länsstyrelsernas sida har en viss del af den svenska lagstiftningen på ett märkligt sätt kastats århundraden tillbaka. Vi ha i hvad församlingsrätten vidkommer fått igen den gamla historien, att hvart landskap har sina lagar — med landskap här taget i betydelsen af län. Och verkan häraf är rätt egendomlig. Så t. ex. får man fritt hålla möten på de allmänna vägar, som ligga i Kristianstads län ända intill gränsen mot det andra Skånelänet, men 10 meter därifrån öfver gränsen är samma sak förbjuden och belagd med 10 kronors vite. På Hallandsåsens Skånedel få likaledes möten fritt hållas å allmänna vägar, men på den del, som ligger inom hr Askers höfdingadöme, kostar det ett hundra kronors böter, om icke vederbörande ställt sig till efterrättelse, hvad Hr Asker »funnit skäligt» »stadga». I Hallands län får man enl. uttryckligt tillkännagifvande hålla religiösa föredrag å allmän väg utan anmälan till och tillstånd af kronofogde, men i Jämtlands län åligger det kronobetjäningen »att noga tillse, det dylika folksamlingar eller tillställningar å allmänna vägarna icke äga rum», och i Vesterås län åligger det polismyndigheterna helt enkelt att förhindra mötens hållande å allmän väg, oafsett innebörden af det ämne, föredraget eller öfverläggningen rör, ja, t. o. m. att i god tid begära undsättning af reserv-polisstyrka, ifall de icke själfva anse sig kunna verkställa påbudet, medan Nyköpingshöfdingen tycks ha inskränkt sig till att förhindra hr Kilbom och andra socialister att hålla föredrag å allmänna vägen.

På ett ställe utfärdar man kungörelser gällande viss eller vissa personer, på ett annat vissa slag af föredrag och möten, på ett tredje alla slags möten o. s. v. Ibland skall man anmäla mötet för kronofogde, ibland inte, ibland skola polismyndigheterna telegrafiskt hos länsstyrelsen

göra framställning om förbund för mötets hållande, ibland åter skall kronobetjäningen utan vidare förhindra mötets hållande, medan åter på många ställen den gamla rätten att hålla möten å allmänna vägar är oförkränkt och polismyndigheterna där alltså blott ha att tillse, att allmän ordning upprätthålles.

Hvad innebära då mötesförbuden å allmänna vägar? Jo, ett djupt ingrepp i urgammal svensk medborgerlig församlingsrätt, och ett ingrepp, som är så mycket verkningsfullare, som utvecklingen gått dithän, att stora sammanhängande områden på många miles omkrets helt och hållet ligga i händerna på en bolagsdirektör eller en stor godsägare. Det betyder på sådana platser helt rätt och slätt totalförbud för de på sådan mark boende att utan ägarens samtycke få sammankomma och fritt dryfta sina angelägenheter.

Vi taga oss friheten att än en gång citera en del från den förut nämnda artikeln i *Handelstidningen*.

»För det första kunna vi icke finna, att landshöfdinginstruktionen är på detta fall tillämplig. Den ifrågavarande paragrafen lyder i sin helhet sålunda:

»Kungl. Maj:ts bef. utöfvar högsta polismyndigheten uti länet och bör därför hafva omsorgsfull vårdnad därå, att allmän ordning och säkerhet upprätthållas, samt, i händelse häremot brytes, vidtaga erforderliga åtgärder, äfvensom i öfrigt tillse, att begångna brott blifva i laga ordning befrade; ägande Kungl. Maj:ts bef. att, för handhavande häraf, uti sådana fall, där ansvar icke är i lag bestämt, stadga erforderliga viten».

Hvilken anledning har man väl att antaga, att ett vanligt möte på en väg skall störa ordningen och säkerheten? Trafiken kan det oaktat gå sin gilla gång. Hvarje vandrare, som vill komma fram, kan också göra det utan hinder. Och åkande kunna likaledes passera, i det att folkskaran öppnar sig för dem. Det faller ju ingen in att förbjuda en hop ungdom att dansa på vägen vid fiolens eller dragspelets toner. För att bestämmelsen skall vara tillämplig, skall väl först visa sig någon tendens till störande af ordning eller hämmande af trafik. Men antagligen äro de, som hålla mötena, icke om någonting så angelägna som om att därutinnan icke låta något komma sig till last, väl vetande, att landsvägen är för dem sista resursen. De anlita ju denna mindre vanliga möteslokal endast därför att alla andra äro stängda för dem.

För det andra är församlingsrätten en allmän medborgerlig rättighet af så stor betydelse, att dess gränser måste med omsorg värnas mot intrång. Den hvilar ty värr i den svenska lagstiftningen på lös grund.

Dess hufvudbestämmelse gömmes i 10 kap. 15 par. strafflagen, där det bestämmes, att tillträde till offentlig sammankomst ej må förvägras offentlig myndighet och att sammankomsten icke får af myndigheten upplösas, så framt ej därvid företages något, som strider mot lag eller eljes stör allmän ordning. Och för öfrigt regleras den, hvad städerna vidkommer, i den af Kungl. Maj:t i administrativ väg utfärdade ordningsstadgan för rikets städer. Egentligen hvilat den liksom föreningsrätten på häfd. Af ålder har svenska folket ansett sig äga rätt att sammankomma till gemensamma ärendens dryftanden. Häfden var till och med så stark, att den bragte drakoniska påbud från upprorstider i glömska, så att de gällde formellt, men aldrig tillämpades. Församlingsrätten har ansetts lika själfklar i ett fritt samhälle som rätten att andas luften, hvilken också är fri för alla.

Församlingsrätten i en landtkommun är nu emellertid beroende af de styrande inom komunen och af fastighetsägarne. Utan deras medgifvande finnas inga lokaler att få vare sig inom eller utomhus. Fria för alla äro endast de allmänna vägarne. Därför måste man också hålla på, att denna frihet bevaras oförkränkt, så långt denna icke inkräktar på vägens ändamål, trafiken.»

Med anledning af det sålunda anförda få vi hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville lämna Riksdagen tillfälle att, såvidt angår bestämmelserna om fridlysningsförfarande och hvad därmed äger samband, yttra sig öfver det förslag till ny landshöfdinginstruktion, som i sammanhang med fögderiförvaltningens omorganisation kan varda upprättadt.

Stockholm den 6 februari 1911.

Emil Kristensson.

C. E. Svensson.

Ernst Söderberg.

A. C. Lindblad.